

Applicatiewerk op doek in de republiek Benin & de geschiedenis daarvan

Jacques Krekelaar

In het vorige artikel zagen we al hoe belangrijk de Fon-symbolen waren, maar deze symboolfunctie strekte zich uit over een veel breder terrein dan alleen Récaden.

1. Parasol met symbolen - dansgroep bij hoog bezoek.

Geschiedenis

Over de vroege geschiedenis, vóór 1700, van het deel van West Afrika dat nu het land Benin genoemd wordt, is maar weinig bekend (*zie ook artikel 'Récaden'*). Van 1899 tot 1960 was het een Franse kolonie met de naam Dahomey, een naam die teruggrijpt op de naam van een oud koninkrijk. Verwarrend in de naam Benin is, dat deze dezelfde is als die van de historische stadstaat, die zo beroemd is door het prachtige bronswerk dat zich nu in allerlei musea bevindt, maar die met de huidige republiek niet zo veel van doen heeft.

In de loop van afgelopen eeuwen zijn verschillende stammen van zowel het westen als het oosten Benin binnengekomen. De bevolking van het huidige Benin bestaat uit een 40-tal etnische groepen, waarbinnen de Fon een meerderheid vormen, en waar ook de Yoruba, de Ewe en de Foulbe deel van uitmaken, allen met hun

eigen historie en cultuur.

Het type applicatiewerk op doek, dat hier besproken zal worden, is ontstaan in het zuiden in het koninkrijk Dahomey, bij de koningsclan van de Agasuvi in de stad Allada. Deze kunstvorm is waarschijnlijk overgenomen van het naburige Fante-volk.

Het koningshuis van Dahomey is ontstaan toen er in Allada problemen bij de troonopvolging ontstonden, na grote veroveringen op de buurlanden. Het koninkrijk viel toen uiteen in drie koningshuizen, dat van Allada, van Porto-Novo en van Dahomey. Het koningshuis van Dahomey wilde zijn belangrijke veroveringen in beeld vereeuwigd zien en begon zijn paleizen hiermee op te sieren. Waarschijnlijk is men al onder koning Agadja (1708-1832) begonnen met het decoreren van de paleismuren in Abomey met gekleurde leem-reliëfs.

Applicatiekunst vond waarschijnlijk voor het eerst toe-

2. Rode huid voor de Fon, zwarte voor de vijand

3. Krokodil-embleem van de 'Amazones'

passing onder koning Agonglo (1789 – 1797). De stoffen applicatie-figuren werden bevestigd op een ondergrond van geïmporteerd linnen, dat binnen bereik was gekomen door verovering van enkele kustplaatsen, waaronder Hwe-dah (Ouidah) in 1725. Hierdoor kwam Koning Agadja in direct contact met de Europese factorijen langs de slavenkust en omzeilde hij de dure tussenhandel. Zowel de invoer van de stoffen als het vervaardigen van de applicatie-afbeeldingen op doeken, tenten, parasols en dergelijke was tot het einde van de negentiende eeuw uitsluitend voorbehouden aan de koning.

De werkwijze.

Traditioneel werd er gewerkt met kleuren op een witte achtergrond. In de loop van de twintigste eeuw ging men ook geel en rood als achtergrondskleuren gebruiken.

Van afgebeelde mensen kon je aan de gebruikte kleur zien tot welke bevolkingsgroep ze behoorden. Zo werd voor de Fon-krijgers standaard een rode kleur (afb 2) gebruikt, terwijl de zwarte kleur voor 'de vijand' bestemd was. Heel speciaal was de versiering in de vorm van krokodillen, bedoeld voor de kapsels van de vrouwen in het beruchte amazoneleger (afb 3).

Voor het kleuren van de stoffen gebruikte men aftreksels van planten, zoals Sorghum (giest) voor de kleur bruin, de stam van de wilde lijsterbes voor de rode kleur en een aftreksel van de wilde gemberwortel voor de gele kleur. Toen vanuit Europa kleurstoffen geïmporteerd begonnen te worden werd een ruimere keuze in kleuren mogelijk.

Als textielbasis werd tegen het einde van de negentiende eeuw vaak popeline gebruikt, een zeer fijn geweven, glanzende stof. Voor de applicaties gebruikte men vooral het dunne halfdoorzichtige mousseline, maar soms ook zijde of bedrukte stoffen.

De functie van applicaties.

De geschiedenis van de oudst bekende doeken gaat dus terug tot de 18e eeuw. Iedere koning maakte een keuze uit bepaalde karakteristieke afbeeldingen, symbolen waaraan men hem goed kon herkennen. Daardoor is het eenvoudig om ook nu nog de naam van die koning op oudere (en nieuwe) doeken vast te stellen. Na zijn officiële installatie koos de koning een toepasselijke naam, die gemakkelijk uitgebeeld kon worden, zoals een buffel (afb 4) voor koning Ghézo, een leeuw (afb 5) voor koning Glélé, of een haai (afb 6) voor koning Gbéhanzin. Daar hoorden dan ook nog enkele toegevoegde symbolen bij en een passende slagzin om zijn rivalen en vijanden te waarschuwen. Verder zocht de koning in de loop van zijn regeringsperiode ook nog naar nieuwe afbeeldingen om zijn aanzien verder te verhogen, bijvoorbeeld na belangrijke gebeurtenissen. Een belangrijke functie van deze applicatiekunst

Literatuur

- Iroko, A. Félix en Rivallain, Josette
Les Appliqués sur tissus du Bénin
Ed.Sépia-Saint Maur 1998
- Sousa, Martine de - *Regard sur Ouidah, (a bit of history)* - B3P, 2000
- Joffroy, Thierry e.a - *Une introduction à Abomey* - ENSAG-France
- Wood, J.G. - *De Onbeschaafde volken* - Jac.G.Robber, Rotterdam 1875
- Centre Edmond Fortier - www.fortier.nl

Afbeeldingen

1. Abomey 1908. *Dansgroep* in traditionele kleding en parasols – Edmond Fortier.
 2. *De kracht van het Fon-leger* (detail)
 3. *De onoverwinnelijke Amazones* (detail)
 4. *De buffel* - Koning Ghézo (1818-1858)
 5. *De leeuw* - Koning Gélé (1858-1889)
 6. *De haai* - koning Gbéhanzin(1989-1894)
 7. *De laatste Fonkoningen met hun symbolen* samen op één doek
 8. Abomey 1908. De veteranen van het *Amazonenleger* tijdens hoog bezoek - Edmond Fortier.
 9. *Markt* - sourcesetressource.mondoblog
 10. Abomey 1908. *Dans van de chefs* - Edmond Fortier.
 11. Hedendaagse presentatie van *Vodun dignitarissen* - uniterre.com
- Foto's 2 tm 7 – Jacques Krekelaar

8. De beruchte Amazones bij het hof in Abomey (begin 20e eeuw)

9. Te koop in maten en kleuren

10. Dans van de chefs

11. Vodun dignitarissen ook nu nog onder grote parasols